

CONFLICTES AMB LA LLEGÍTIMA: PRETERICIÓ I DESHERETAMENT¹

Joan-Maria Raduà Hostench
Advocat

Resum

L'objecte d'aquest treball és analitzar les causes legals de preterició i desheretament i els seus efectes.

Paraules clau: herència, llegítima, preterició errònia, preterició intencional, desheretament.

CONFLICTOS CON LA LEGÍTIMA: PRETERICIÓN Y DESHEREDAMIENTO

Resumen

El objeto de este trabajo es analizar las causas legales de preterición y desheredamiento y sus efectos.

Palabras clave: herencia, legítima, preterición errónea, preterición intencional, desheredamiento.

CONFLICTS WITH THE LEGITIME: PASSING OVER AND DISINHERITANCE

Abstract

This paper deals with the legal causes of passing over and disinheritance and its effects in the portion of inheritance that must develop to the heirs (legitime).

Keywords: inheritance, legitime, mistaken passing over, deliberate passing over, disinheritance.

1. Aquest article és fruit d'una adaptació i actualització de la conferència pronunciada el 6 d'abril de 2017 en el Cicle de Conferències «Institucions del nostre dret», organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, juntament amb l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona, i d'una conferència posterior dictada el 24 de maig de 2018 a l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona.

1. INTRODUCCIÓ

La regulació del dret successori català ha partit sempre del respecte i la defensa de la llibertat de testar. Ara bé, aquesta llibertat de testar ha estat limitada històricament amb la llegítima. Aquesta restricció tenia el seu fonament en la defensa patrimonial dins l'àmbit familiar com a expressió de la solidaritat familiar.

Ara bé, de fet, la llegítima no és sols una limitació a la llibertat de testar, sinó que es tracta d'una atribució successòria que és imposada per llei tant en la successió testada com en la contractual i la intestada. Bona mostra d'aquesta naturalesa és el fet que està regulada dins del títol cinquè, «Altres atribucions successòries determinades per llei», del llibre quart del Codi civil de Catalunya (CCCat).

Així, l'article 451-1 CCCat disposa que la «llegítima confereix a determinades persones el dret a obtenir en la successió del causant un valor patrimonial que aquest els pot atribuir a títol d'institució hereditària, llegat, atribució particular o donació, o de qualsevol altra manera».

Aquesta naturalesa d'atribució successòria imposada per la llei es concreta en una *pars valoris* i comporta alhora una restricció per al testador en el moment de determinar el destí de la seva herència. Així ho ha reconegut el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) en sentències com la de 13 de juny de 2016, on afirma que la llegítima es configura com un dret successori de caràcter personal (*pars valoris*) i necessari que genera en el causant una obligació d'atribuir-la a determinades persones en la seva successió.²

El cert, però, és que les successives reformes legislatives han anat provocant un debilitament progressiu de la llegítima en benefici de la llibertat de testar i actualment és obert el debat sobre la subsistència i/o la reforma radical d'aquesta institució per a adaptar-la als nous temps.³

Són moltes les mostres d'aquesta erosió progressiva de la llegítima. A tall d'exemple, podem esmentar: l'ampliació dels supòsits de desheretament en casos de violència ampliant el cercle de familiars que en poden ser víctimes; la creació de nous supòsits de desheretament amb els casos de manca de relació amb el causant imputable al legitimari; la reducció del termini de prescripció per a demanar la llegítima, etcètera. Ara bé, tot i aquest desgast progressiu de la llegítima, el legislador l'ha mantingut com a

---

2. La Sentència del TSJC de 13 de juny de 2016 (ROJ STSJ CAT 4535/2016) proclama que, tot i l'evolució que ha sofert la regulació de la llegítima, es tracta d'una «institución de derecho necesario» «que confiere a los descendientes del causante un derecho subjetivo de crédito (*pars valoris*) que les faculta para obtener desde la apertura de la sucesión un valor patrimonial mínimo en la herencia que el causante está obligado a respetar, so pena de ineficacia [...]».

3. En aquest sentit es manifesten, entre d'altres, Josep FERRER RIBA, «La successió per causa de mort: llibertat de disposar i interessos familiars», a C. FLORENSA TOMÀS (dir.), *La codificació del dret civil de Catalunya. Estudios con ocasión del cincuentenario de la Compilación*, Barcelona, Marcial Pons, 2011.

atribució successòria legal que comporta una restricció a la llibertat dispositiva del causant.⁴

En la pràctica forense són molts els problemes que es poden presentar en l'àmbit hereditari en relació amb la llegítima; temes que escapen de l'abast d'aquest treball, en el qual ens centrarem en la preterició (art. 451-16 CCCat) i el desheretament (art. 451-17 a 451-21 CCCat) i farem una atenció especial a la manca de relació amb el causant imputable al legitimari com a motiu per a desheretar.

2. LA PRETERICIÓ

2.1. CONCEPTE I CLASSES DE PRETERICIÓ

La preterició és la falta d'atribució patrimonial a un legitimari. Es produeix quan el causant no atribueix la llegítima a un legitimari, per això l'article 451-16.1 CCCat diu que «és preterit el legitimari a qui el causant no ha fet cap atribució en concepte de llegítima o imputable a aquesta i que tampoc no ha estat desheretat».

Quan era vigent el Codi de successions (CS), es distingia entre preterició formal (la falta de menció del legitimari en el testament) i preterició material (la falta d'atribució patrimonial al legitimari). Amb l'article 451-16 CCCat aquesta diferència ja no té sentit perquè a efectes pràctics el que compta a fi que hi hagi preterició és que un legitimari no rebi res de l'herència del causant o no hagi rebut res en vida d'ell imputable a la llegítima i que tampoc no hagi estat desheretat.

Aquesta falta d'atribució patrimonial pot haver estat volguda o es pot haver produït per error del causant, de manera que podem parlar de dos tipus de preterició: la intencional i l'errònia.

Els efectes de la concurrència de l'una i de l'altra són radicalment diferents. En la preterició intencional, l'exclusió feta pel causant del dret a la llegítima no afecta el legitimari, de manera que el legitimari preterit pot exigir el que per llegítima li correspongui.

En canvi, si la preterició és errònia, el testament o, si és el cas, el codicil pot esdevenir ineficaç.

4. Un estudi sobre l'evolució de la llegítima és el fet per Joan Manel ABRIL CAMPOY, «El declivi de la llegítima i evolució de les seves manifestacions», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 116 (2017), núm. 3, p. 89-117. També se'n fa un en el capítol 15, dedicat a la llegítima, de l'obra de Pedro del Pozo CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones*, 2a ed., Madrid, Marcial Pons, 2013. També resulta interessant en aquest sentit la lectura de l'esmentada Sentència del TSJC de 13 de juny de 2016 (ROJ STSJ CAT 4535/2016).

2.2. LA PRETERICIÓ ERRÒNIA

La preterició errònia pressuposa un error del causant, que en el moment de testar ignorava l'existència d'un descendent.

A diferència de la preterició intencional —que tractarem més endavant—, la preterició errònia sols pot afectar els descendents, mai els ascendents, i es produeix en els tres casos que enumera l'article 451-16.2 CCCat, amb les excepcions que preveu el mateix article.

Es produeix preterició errònia en els supòsits següents:

— quan el descendent ha nascut després d'atorgar-se el testament;

— quan el descendent ha esdevingut legitimari després d'atorgar-se el testament: és el cas dels descendents adoptats;

— quan hi ha un descendent l'existència del qual el testador ignorava en el moment de testar: és el cas del fill reconegut o la filiació del qual s'ha determinat després del testament, o bé el d'un legitimari declarat difunt i que reapareix i no és esmentat en el testament del seu pare o la seva mare perquè el creia mort en el moment de testar.

En tots aquests casos, la llei pressuposa que la voluntat del causant hauria estat una altra si hagués conegut l'existència d'aquest descendent, fins al punt que hauria testat de manera diferent.⁵ Per aquest motiu el testament pot ser declarat ineficax.

El testament no és nul ni tampoc ineficax de manera automàtica, sinó que el legitimari preterit té l'acció perquè es declari ineficax el testament (o/i el codicil, si és el cas) atorgat pel causant.

Ara bé, aquest mateix article 451-16.2 CCCat conté tres excepcions. Es tracta de casos en què, tot i haver-se produït aquesta preterició errònia del descendent, el legislador considera que el testament s'ha de respectar perquè pressuposa que el causant hauria mantingut la seva decisió fins i tot en el cas d'haver conegut l'existència del descendent preterit. Són aquests tres supòsits:

a) Si el causant ha instituït hereu únic, en tota l'herència, el cònjuge o el convivent en parella estable.

El pressupòsit de fet és l'existència d'un únic hereu que necessàriament ha de ser el cònjuge o convivent en parella estable. Si hi ha més hereus, aquesta presumpció no s'aplica i el testament pot ser impugnat per ineficax.

A tall d'exemple de l'abast d'aquesta excepció podem esmentar la Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (STSJC) de 28 de juliol de 2016, que re-

---

5. Per a Lamarca es tracta d'una presumpció legal, *iures et de iure*, per la qual el legislador considera que el causant hauria ordenat la seva successió de manera diferent si hagués conegut l'existència del descendent en el moment de testar. Vegeu Albert LAMARCA MARQUÈS, «Comentaris als articles 451-7 a 451-16 CCCat», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*, vol. II, Barcelona, Atelier, 2009, p. 1386. Al nostre entendre, es tracta d'una presumpció *iuris tantum* que admetria prova en contrari.

cull aquesta excepció en favor de la convivent en parella estable del causant fent una interpretació flexible dels requisits per a tenir la consideració de convivent en parella estable.⁶

Ara bé, per a poder acollir-se a aquesta excepció de la regla general d'ineficàcia per preterició errònia, a més a més, al nostre entendre cal que aquest cònjuge (o convivent en parella estable) que és hereu únic rebí alhora tota l'herència, de manera que en l'herència no pot haver-hi llegats. Ara bé, sobre aquest punt, hem de reconèixer que la doctrina manté posicions contraposades. Per a alguns autors, com Lamarca Marquès,⁷ sí que pot haver-hi llegats. Fins i tot, per a aquest autor, podria ser que quantitativament l'import dels llegats superés el que rep el cònjuge hereu. En canvi, per a altres tractadistes, com Jou Mirabent, no hi pot haver cap llegat.⁸ I al nostre entendre no hi pot haver llegats, atès que considerem que la finalitat d'aquesta excepció és protegir la institució d'hereu en la persona del cònjuge, i si resulta que el cònjuge hereu no rep béns perquè hi ha molts llegats, llavors no té sentit introduir una excepció com aquesta en un supòsit de preterició errònia. A més a més, quin sentit tindria l'expressió de ser instituït hereu únic «en tota l'herència» si no altre que dir que no hi pot haver llegats?

b) Si el causant ha instituït hereu únic de tota l'herència un fill o un altre descendent i en el moment d'atorgar el testament tenia més d'un fill o tenia un fill i una estirp d'un fill premort.

En aquest cas, el supòsit de fet és que el testador atorga el testament quan té dos o més fills, nomena hereu un d'ells i llega la llegítima als altres, i mor després amb més fills (que serien preterits erròniament). El fill nascut després del testament no pot demanar la ineffectivitat del testament perquè en el moment de testar el causant podia escollir entre més d'un fill i, de fet, ja ho va fer. És a dir, el legislador torna a presumir quina hauria estat la voluntat del causant i considera que aquest no hauria canviat de criteri si hagués conegut l'existència del preterit, perquè en el

6. En aquest cas, el testador desconeixia l'existència d'una filla en el moment de testar i va nomenar hereva universal única la seva parella estable. El TSJC, tot i la preterició errònia, considera que estem davant d'una de les excepcions previstes i respecta la designació de la convivent com a hereva, encara que no figuraven inscrits en el registre de parelles i no van poder viure junts tot el temps necessari per causa dels ingressos hospitalaris i en una residència geriàtrica i del deteriorament cognitiu del causant, i atès que va quedar acreditada la voluntat del causant de viure en parella i que fins i tot havia iniciat els tràmits per a contreure matrimoni, el qual finalment no es va poder formalitzar per culpa de l'empitjorament de la seva malaltia. Vegeu la STSJC de 28 de juliol de 2016 (ROJ STSJ CAT 6068/2016).

7. Albert LAMARCA MARQUÈS, «Comentaris als articles 451-7 al 451-16 CCCat», p. 1388.

8. Aquesta és la tesi defensada per Jou a Encarna ROCA TRIAS i Lluís JOU MIRABENT, *Sucesiones. Libro cuarto del Código civil de Cataluña*, Las Rozas, Sepín, 2011, p. 1137. Per a ell no hi pot haver llegats, excepte que sigui un llegat de llegítima a favor dels pares, que, d'altra banda, esdevindrà ineffectiu si hi ha un descendent preterit.

moment de testar podia designar hereus tots els fills i ja va escollir-ne un, i la seva decisió hauria estat la mateixa si hagués conegut el descendent preterit.

Els requisits per a aplicar aquesta excepció són: que hi hagi un únic hereu de tota l'herència, que sigui un fill o un descendent del causant, i que en el moment de testar existissin altres legitimaris vius. Fixem-nos que aquests altres legitimaris han d'estar vius en el moment de testar, però no cal que visquin en el moment d'obrir-se la successió del seu ascendent.

Igualment, tal com hem fet en comentar el supòsit anterior, considerem que el requisit de rebre tota l'herència està excloent l'existència de llegats.

Si no es compleixen aquests requisits, el testament o, si és el cas, el codicil pot ser declarat ineficaç.

La STSJC de 10 de setembre de 2012, tot i que aplica la legislació anterior, estudia l'aplicabilitat d'aquesta excepció en el cas d'una filla nascuda després d'atorgar un testament en el qual el causant va nomenar hereu l'únic fill existent aleshores. El TSJC declara que no és possible considerar que la voluntat del causant fos excloure els altres fills que pogués tenir i per això considera que es produeix una preterició errònia.⁹

Lluís Jou Mirabent planteja un supòsit pràctic interessant en estudiar la possible aplicació conjunta de les dues excepcions que acabem de tractar.¹⁰ Es pregunta si es poden aplicar conjuntament els criteris *a* i *b*, de manera que puguin ser cohereus un fill o un altre descendent i el cònjuge o convivent en parella estable. Per a ell, la resposta hauria de ser afirmativa, opinió que compartim. Considerem que aquestes excepcions a la preterició errònia es basen en el fet que en el moment de testar el causant podia escollir entre diversos legitimaris i ja va escollir-ne un (en aquest cas, juntament amb el cònjuge), de manera que va desestimar la resta de legitimaris l'existència dels quals coneixia i, per tant, seguint amb el sentit de la presumpció legal, la presència d'un nou legitimari desconegut no hauria alterat la seva decisió.

Un altre problema interpretatiu que planteja Lluís Jou¹¹ és si el llegat al fill (o als descendents del fill premort) apartat de l'herència (els no designats hereus) ha de ser necessàriament un llegat simple de llegítima. És a dir, si els legitimaris coneguts que no són hereus poden rebre altres tipus de llegats que no siguin el llegat simple de llegítima, atès que el requisit d'aquesta excepció és que l'hereu rebi tota l'herència. Com Lluís Jou, entenem que sí. Si a aquest fill (no designat hereu) se li va llegar, per

9. La STSJC de 10 de setembre de 2012 (ROJ STSJ CAT 8914/2012) diu: «Por lo tanto, en aquellos supuestos —como el presente— en el que el instituido heredero único fuere el único hijo que tenía el causante al tiempo de otorgar el testamento, no es posible apreciar con la claridad exigida por la norma —aunque sea *iuris tantum*, en ausencia de otros elementos de prueba— que la voluntad del testador fue la de excluir al hijo o hijos habidos con posterioridad, razón por la cual debe acudirse a la regla general establecida para el caso de preterición errónea del legitimario».

10. Encarna ROCA TRIAS i Lluís JOU MIRABENT, *Sucesiones. Libro cuarto*, p. 1137.

11. Encarna ROCA TRIAS i Lluís JOU MIRABENT, *Sucesiones. Libro cuarto*, p. 1137.

exemple, una finca, això pot fer pensar que, si hi hagués un nou fill (el preterit), el testador probablement hauria establert llegats a favor del nou legitimari, de manera que els altres fills existents en el moment de testar sols haurien de rebre el llegat de la llegítima. Si no fos així, es produirien els efectes de la preterició errònia.

c) Si la relació de filiació en virtut de la qual hom esdevé legitimari ha quedat determinada legalment després de la mort del causant.

Aquest supòsit recull una nova excepció als efectes de la preterició errònia: el cas en què la filiació és determinada un cop mort el causant.

El fet determinant és que la filiació es determini després de la mort del causant. Així doncs, si la filiació, establerta en sentència, o el reconeixement, es fa en vida del causant, llavors el legitimari preterit tindrà acció per a demanar la ineficàcia del testament (o codicil), però si la filiació es determina un cop mort el causant, llavors no.

El cas típic previst per a aquesta excepció és quan la filiació es determina judicialment després de la defunció del testador. Ara bé, considero que no sempre caldrà una determinació judicial i que aquesta excepció també s'ha d'aplicar al legitimari que ho és per una inseminació artificial *post mortem*.

Per a Albert Lamarca, aquesta excepció també ha de ser d'aplicació als fills nascuts un cop mort el causant, els anomenats *fills pòstums*, ja que considera que la seva filiació es determina després de la mort del causant.¹² Al meu entendre, aquesta excepció no està prevista ni pensada per als fills pòstums perquè en realitat aquest cas és precisament el supòsit que el legislador sempre ha volgut protegir com a prototip de la preterició errònia.¹³

2.3. LA PRETERICIÓ INTENCIONAL

La preterició és intencional quan l'existència del legitimari era coneguda en el moment d'atorgar-se el testament. És el cas en què de forma voluntària el testador no ha volgut deixar res als legitimaris, els quals, no obstant això, tenen dret a reclamar la llegítima.

12. Per a Albert Lamarca, aquesta excepció a l'efecte de la preterició errònia abasta també els fills pòstums. Per a Albert LAMARCA MARQUÈS, «Comentaris als articles 451-7 a 451-16 CCCat», p. 1389, «per determinació legal de filiació cal entendre tota determinació de la filiació, inclosa, per tant, la de fills nascuts amb posterioritat a la mort del causant, els anomenats pòstums, i no només la que resulta d'un plet de reconeixement de filiació».

13. Així, el fill pòstum té acció per a demanar la ineficàcia del testament, fora que concorri una de les altres dues excepcions considerades en aquest mateix article: que l'hereu universal de tota l'herència sigui el cònjuge o bé que el causant hagi instituït hereu únic de tota l'herència un fill o un altre descendent, sempre que en el moment d'atorgar el testament tingués més d'un fill o tingués un fill i una estirp d'un fill premort.

La preterició intencional pot afectar els descendents i, en cas que no hi hagi descendents, també pot afectar els ascendents.

També seran tractats com a casos de preterició intencional els casos de preterició errònia en què l'hereu de tota l'herència és el cònjuge o un descendent i en el moment d'atorgar-se el testament hi havia més d'un descendent de diferent estirp, o quan la filiació s'hagi establert amb posterioritat a la defunció del causant. Aquests legitimaris preterits erròniament sols poden reclamar la llegítima.

Recordem que el legitimari pot reclamar la llegítima encara que el causant digui en el seu testament que ja la hi havia donat en vida. Així doncs, clàusules habituals en els testaments en què el causant diu que no deixa res com a llegítima a un determinat fill perquè diu que ja li ho ha donat en vida, no tindran cap efecte si no es tracta de donacions imputables a la llegítima o fetes a compte de la llegítima, d'acord amb el que disposa l'article 451-8 CCCat.¹⁴

Recordem que el termini per a reclamar la llegítima és de deu anys a partir de la mort del causant (art. 451-27 CCCat).¹⁵ Es tracta d'un termini de prescripció.

2.4. ASPECTES CONTROVERTITS A L'HORA DE DISTINGIR LA PRETERICIÓ INTENCIONAL DE L'ERRÒNIA

Primerament, hem de recordar que no hi ha preterició si el legitimari és desheretat, encara que ho sigui injustament. Els casos de desheretament els tractarem més endavant i veurem que si el desheretament és injust, el desheretat té dret a la llegítima.

Així mateix, hem de tenir present que en cas de dubte cal afavorir l'eficàcia del testament. Per això la jurisprudència ha declarat que els supòsits de preterició errònia han d'interpretar-se de manera restrictiva en consideració al principi de conservació del testament. En aquest sentit podem esmentar la STSJC de 25 de febrer de 2016, que proclama expressament que «la regla general es la preterició intencional, de modo que la no intencional, como excepción que es, debe ser interpretada restringidamente. Manteniéndose la intangibilidad del testamento se contribuye a la operatividad del

---

14. A tall d'exemple, entre moltes sentències que així ho proclamen podem citar la SAP de Tarragona (Secció Primera) de 17 d'abril de 2018 (ROJ SAP T 630/2018) i la de Barcelona (Secció Setzena) de 3 d'octubre de 2017 (ROJ SAP B 10337/2017), que diu que l'autenticitat del testament no comprèn les manifestacions del causant pel que fa a la manifestació que el legitimari hagués rebut en vida béns del causant imputables a la llegítima.

15. Aquest termini s'ha reduït amb la promulgació del CCCat. Mentre era vigent el CS, segons l'article 378 era de quinze anys. Aquesta reducció temporal per a reclamar-la és una mostra més de l'erosió progressiva de la llegítima a la qual fèiem referència en iniciar aquest article.

principio general de la conservación del negocio jurídico —*favor testamenti*— sin detrimento legal al conservar el legitimario su derecho a la legítima». ¹⁶

En la mateixa línia s'havia manifestat el mateix Tribunal en la STSJC de 10 de setembre de 2012: «[...] la regla de preterición de carácter excepcional y susceptible de interpretación restrictiva contiene una presunción *iuris tantum* y no *iures et de iure*, por lo que se considera preciso valorar la voluntad consciente del causante a efectos de prevalencia de su disposición testamentaria». ¹⁷

No hi ha preterició errònia si en el testament es diu que l'esposa està embarassada i es llega al futur descendent el que per llegítima li correspongui, tal com va establir la STSJC d'1 d'octubre de 1991. ¹⁸

És una pràctica habitual que els testaments continguin expressions que ja han esdevingut clàusules d'estil que inclouen una menció genèrica als legitimaris. Es tracta de clàusules com ara «llega a qui siguin els seus legitimaris allò que per llegítima els correspongui» o «llega als que hi tinguin dret el que els pertoqui per llegítima». S'ha discutit si aquest tipus de menció genèrica a tots els legitimaris o a tots els que ho puguin ser fent-los un llegat simple de llegítima, exclou o no la preterició. L'article 451-16.4 CCCat dona resposta a aquest tema quan diu que la menció genèrica exclou la preterició, excepte quan concorren els supòsits de la preterició errònia.

Així doncs, aquestes frases d'estil no eviten la ineficàcia del testament si s'ha produït una preterició errònia i el legitimari preterit exerceix l'acció d'ineficàcia.

Una altra qüestió que havia plantejat controvèrsia és la relativa a la representació del legitimari. L'article 451-16.3 CCCat resol aquest tema en el sentit que el legitimari per dret de representació sols pot exercir l'acció de preterició errònia si el representat, en cas que hagués sobreviscut al causant, ho hauria pogut fer. El supòsit de fet que vol regular aquest article és el cas d'un fill del testador, nascut després de l'atorgament del testament i que premor el causant i deixa descendència (nets d'aquest causant), descendents que són preterits per falta d'una disposició que permeti la substitució vulgar en el testament del seu avi (o àvia). En aquest cas, els nets sols poden demanar la ineficàcia del testament per preterició errònia si el seu ascendent (el seu pare o la seva mare), si hagués sobreviscut al causant (el seu avi o la seva àvia), ho hauria pogut fer. És a dir, els nets preterits sols poden exercir l'acció d'ineficàcia per preterició errònia si el primer descendent (el seu progenitor) havia estat preterit erròniament.

També s'han discutit els efectes de la preterició intencional i la preterició errònia en la successió contractual. L'article 431-9.3 CCCat exclou expressament que els pactes successoris puguin ser impugnats en cap cas per causa d'una preterició. Concreta-

16. STSJC de 25 de febrer de 2016 (ROJ STSJ CAT 1284/2016).

17. STSJC de 10 de setembre de 2012 (ROJ STSJ CAT 8914/2012).

18. STSJC d'1 d'octubre de 1991 (RJ 1992/5).

ment, aquest article disposa que «els pactes successoris i llurs disposicions no es poden impugnar en cap cas per causa de preterició ni revocar per supervivència o supervivència de fills, sens perjudici del dret dels legitimaris a reclamar llur llegítima». És a dir, la preterició errònia en un cas de successió contractual mai no pot comportar la ineficàcia del pacte successori. En aquest cas, la preterició errònia és tractada com la intencional i el legitimari sols té dret a reclamar la llegítima.

Ara bé, per a algun sector de la doctrina, aquest article és criticable en els casos en què el beneficiari del pacte successori és un tercer no atorgant.¹⁹

També ha estat objecte de discussió doctrinal si l'atorgament de donacions imputables a la llegítima impedeix o no l'existència de preterició errònia. Seguint la tesi defensada per Lamarca Marquès, considerem que si el causant va fer la donació a un legitimari preterit, expressament a compte de la llegítima o imputant-la a la llegítima, es pot considerar que no hi ha preterició errònia.²⁰

2.5. EFECTES DE LA PRETERICIÓ INTENCIONAL I DE LA PRETERICIÓ ERRÒNIA

Quan la preterició és intencional, el legitimari sols té acció per a reclamar la llegítima, una acció que prescriu al cap de deu anys (art. 451-27 CCCat).

En la seva demanda, el legitimari ha de demandar tots els hereus o, si escau, les persones habilitades per a pagar les llegítimes, com ho serien els marmessors.²¹

En canvi, quan s'ha produït una preterició errònia, el legitimari preterit pot exercir l'acció d'ineficàcia del testament i dels codicils que el complementin.

Recordem que el testament no és nul per causa de la preterició ni tampoc és ineficax per si mateix. De fet, es pressuposa plenament eficaç, de manera que el legitimari preterit sols podrà obtenir la declaració judicial de la ineficàcia del testament per causa d'una preterició errònia.²²

---

19. Així, per a Lluís Jou, no té explicació que s'exclouï la ineficàcia del pacte successori en un cas en què dos germans atorguen un pacte successori a favor d'una fundació quan cap dels dos té fills, i posteriorment un d'ells en té. Vegeu en aquest sentit Encarna ROCA TRIAS i Lluís JOU MIRABENT, *Sucesiones. Libro cuarto*, p. 1139.

20. Albert LAMARCA MARQUÈS, «Comentaris als articles 451-7 a 451-16 CCCat», p. 1390. Lamarca considera que no hi ha preterició errònia fins i tot en el cas de donació imputable a la llegítima per llei.

21. En el supòsit que l'herència contingui llegats que afectin la llegítima, també es podrà acumular la demanda de reducció de llegats ineficaços. En aquest cas, també haurà de demandar els legataris dels llegats dels quals es vol reduir o els donataris o les persones que han rebut atribucions per causa de mort que es puguin veure afectades per la reducció per inoficiositat. Quant a la inoficiositat dels llegats, cal tenir en compte el que disposen els articles 451-21 a 451-24 CCCat, tot recordant que l'acció caduca quatre anys després de la mort del causant.

22. En el mateix sentit, hem de recordar que l'article 422-7 CCCat enumera la preterició errònia entre els fets que poden provocar la ineficàcia del testament.

L'acció està sotmesa a un termini de caducitat de quatre anys per a exercir-la des de la mort del causant (art. 422-7.2 CCCat).²³ Si no s'exercita en aquest termini, el testament esdevé inatacable i el preterit sols podrà reclamar la llegítima.

Recordem que l'article 422-7.2 CCCat estableix que és aplicable a l'acció de preterició el que es disposa en l'article 422-3.3 CCCat per a l'acció de nul·litat testamentària, de manera que no es pot exercir quan les persones legitimades que coneixen la causa d'ineficàcia admeten la seva validesa, executen el testament o renuncien a l'acció.

El legitimari preterit que exercita l'acció per a demanar la ineficàcia del testament ha de demandar no sols l'hereu (o les persones habilitades, com el marmessor), sinó també totes les persones beneficiades pel testament (o codicil) que rebin llegats.

Encasque el testament sigui declarat ineficax per preterició errònia, llavors normalment s'obre la successió intestada. Diem «normalment» perquè, de fet, la ineficàcia del testament hauria de portar que la successió es regís pel testament vàlid i eficax anterior, per aplicació del que disposa l'article 422-9.2 CCCat,²⁴ i si no hi hagués cap altre testament vàlid i eficax, s'hauria d'obrir la successió intestada (seguint el que disposa l'article 422-4 CCCat per als casos de nul·litat del testament). Per aquest motiu, diem que «normalment» s'obrirà la successió intestada, ja que és difícil que un hipotètic testament anterior no estigui també afectat per aquesta preterició errònia.

Ara bé, hipotèticament podria ser imaginable que un testament anterior no contingüés la preterició errònia. Posem-ne un exemple: el testador atorga un primer testament en què nomena hereus els seus tres fills, si bé disposa que el fill gran rebi la meitat de l'herència i els altres dos, una quarta part cadascun. Passat un temps, el fill gran desapareix en un accident aeri. El pare, creient-lo mort, atorga un nou testament en què nomena hereus els seus altres dos fills a parts iguals. Un cop mort el pare, reapareix el fill gran, que tots creien mort. Considero que, en aquest cas, en atorgar el segon testament el pare va preterir erròniament el fill gran, que creia mort.²⁵ En aquest cas, el fill preterit podrà reclamar la ineficàcia del testament i no s'obrirà la successió intestada, sinó que l'herència es regirà pel testament anterior. De fet, insisteix en aquesta tesi —tot i que al meu entendre no resol completament aquest cas— el que dis-

23. Recordem que en el Codi de successions l'acció prescrivia al cap de cinc anys i era tractada com una acció per a demanar la nul·litat del testament. Concretament, l'article 378 CS deia: «[...] l'acció per demanar la nul·litat del testament per causa de preterició [...] prescriu al cap de cinc anys a comptar de la mort del causant».

24. Aquest article estableix que no tenen eficàcia revocàtoria els testaments a què fan referència els articles 422-1 i 422-7 CCCat, i aquest darrer indica que el testament pot esdevenir ineficax per preterició errònia, a instància del legitimari preterit.

25. Míriam Anderson també posa l'exemple del fill desaparegut que va ser nomenat hereu en un testament anterior, com a supòsit en el qual no s'obriria la successió intestada. Vegeu Míriam ANDERSON, «Comentari a l'article 422-7 CCCat», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*, vol. 1, Barcelona, Atelier, 2009, p. 290-293.

posa l'article 422-2 CCCat quan estableix que «si el testador ha atorgat un testament perquè creia erròniament, segons es dedueix del seu contingut, que l'hereu instituint en testament anterior havia mort, és hereu l'instituit anteriorment, però subsisteixen els llegats i les altres disposicions a títol particular ordenades en el darrer testament».²⁶ De fet, en un cas hipotètic com aquest, entenc que el legitimari preterit erròniament que en el primer testament era cohereu demanaria la ineficàcia del testament a l'empara de l'article 451-16.2 CCCat i que es podria produir una contradicció amb l'article 422-2 CCCat a l'hora de decidir quin dels dos articles s'ha d'aplicar. En aquesta situació, considero que cal buscar quina hauria estat la voluntat del causant i entenc que no hauria canviat el testament anterior si hagués sabut que el seu fill gran era viu, per la qual cosa és també legitimari i considero que podria exercir l'acció de l'article 451-16.2 CCCat, que segurament li seria més beneficiosa i que, alhora, crec que és la més coherent amb el que preferiria el causant.

Fora d'aquest cas hipotètic del fill legitimari donat per mort, el més normal és que la preterició s'hagi produït en tots els testaments i que, per tant, la successió es regeixi per les normes de la successió intestada,²⁷ de manera que tots els fills, incloent-hi el preterit (o altres descendents, si fossin ells els preterits), esdevenen hereus.

Per contra, si la preterició és considerada intencional, llavors el testament manté intacta la seva eficàcia i el legitimari preterit sols té dret a rebre la seva part de llegítima. En previsió d'això, és habitual que en la demanda es formulin dues peticions de manera subsidiària: la primera és la d'ineficàcia del testament per preterició errònia i la segona és subsidiària en cas que es desestimi la primera i demana el pagament de la llegítima.

Recordem que, tot i que ens trobem davant d'un cas de preterició errònia, aquesta pot ser tractada com a intencional si és d'aplicació alguna de les tres excepcions

26. Aquest article tracta sobre la nul·litat de les disposicions testamentàries, entre altres motius, per error. En el seu segon apartat regula el supòsit de l'hereu instituint en un testament anterior i que quan s'atorga un segon testament es creu mort. Es tracta d'un error que no provoca la nul·litat del darrer testament, sinó la de la disposició relativa al nomenament d'hereu. D'aquesta manera, es cridarà com a hereu el nomenat en el primer testament, però es mantindran els llegats i les altres disposicions a títol particular ordenats en el segon. Considero que en un cas com el plantejat, en què l'hereu que es creia mort també era legitimari, seria millor aplicar l'article 451-16.2 CCCat i declarar ineficax el darrer testament i, per tant, que tota l'herència es regís pel testament anterior.

27. S'aplica de forma anàloga el que es preveu en l'article 422-4.1 CCCat per als casos de nul·litat del testament. Creiem que seria oportú modificar el títol de l'article 422-4 CCCat i intitular-lo «Conseqüències de la nul·litat, la ineficàcia i la caducitat», i alhora modificar el primer apartat d'aquest article en el sentit d'afegir-hi la ineficàcia; aleshores diria: «La nul·litat i la ineficàcia del testament determinen que la successió es regeixi pel testament anterior vàlid i eficaç, o, si no n'hi ha, que s'obri la successió intestada». De fet, si fem memòria, el Codi de successions, quan tractava dels efectes de la preterició errònia, no deia que provoqués la ineficàcia del testament, sinó que declarava que comportava la seva nul·litat (així ho establíen els art. 126 i 367 CS).

contingudes en l'article 451-16.2 CCCat que hem comentat anteriorment. Ara bé, al nostre entendre, aquest apartat s'hauria de modificar per a salvar-ne el cas en què la causa de la preterició és la creença errònia que un descendent legitimari és mort. En casos com l'exemple posat anteriorment, del fill gran desaparegut i donat per mort, considerem que no s'hauria de donar prioritat a cap de les tres excepcions de l'apartat segon de l'article 451-16 CCCat, sinó que la preterició s'hauria de tractar, en qualsevol cas, com a errònia i hauria de generar la ineficàcia del testament. Considerem que aquesta solució és la més ajustada a la voluntat del causant. A més a més, en suport d'aquesta tesi tenim el fet que l'article 422-2 CCCat preveu que l'hereu primitiu que es considerava mort acabi sent l'hereu.

Per a acabar aquest apartat, hem de dir que a vegades pot no ser fàcil diferenciar si ens trobem en un cas de preterició errònia o en un cas de preterició intencional. N'és un exemple el plet objecte de la STSJC de 25 de febrer de 2016. Es tractava del cas d'una filla extramatrimonial que tenia la condició d'estat però que no va ser declarada filla del causant fins després de la mort del testador. Per al Tribunal Superior, tot i que la filiació es va determinar judicialment un cop mort el causant, es tracta d'un cas de preterició intencional, atès que el testador sabia que la noia era filla seva i de manera conscient no la va mencionar en el testament.²⁸

Aquesta mateixa Sentència resulta interessant també perquè resol quan es meriten els interessos de la llegítima, i considera que no es generen des de la mort del causant, sinó des del moment en què es va determinar judicialment la filiació, atès que la llegítima no va poder ser reclamada (ni, per tant, pagada) pels hereus, que van posseir l'herència de bona fe fins aleshores, per la qual cosa van fer seus els fruits per aplicació de l'article 451 del Codi civil espanyol (que avui és l'article 522-3 CCCat).

---

28. STSJC de 25 de febrer de 2016 (STSJ CAT 1284/2016), que esmenta un cas similar que va ser objecte de la STSJC de 21 de desembre de 1992, en la qual també va qualificar els fets com a preterició voluntària.

3. EL DESHERETAMENT

3.1. CONCEPTE DE *DESHERETAMENT*

El desheretament és una sanció civil consistent en la privació del dret a la llegítima realitzada pel causant prenent com a base un dels motius establerts per la llei per a conductes civilment reprovables realitzades pel legitimari. Es tracta, doncs, d'una excepció a la imposició legal de la llegítima.

El desheretament està regulat en els articles 451-17 al 451-21 CCCat. L'article 451-17.1 CCCat disposa que «el causant pot privar els legitimaris de llur dret a la llegítima si en la successió concorre alguna causa de desheretament».

Abans d'estudiar les causes que poden donar lloc al desheretament, cal dir que aquesta institució és recent en la legislació catalana. A Catalunya es va regular per primer cop amb el Codi de successions i, ara, amb la promulgació del llibre quart del Codi civil de Catalunya ha ampliat els seus supòsits, atès que s'hi ha afegit la manca de relació familiar continuada imputable al legitimari.²⁹

De fet, si ens fixem en el dret comparat del nostre entorn, veurem que hi ha sistemes jurídics que no admeten el desheretament i sols regulen els casos d'indignitat successòria. Aquest és el cas, entre d'altres, de França, Itàlia i Bèlgica. En altres legislacions es considera, a més a més de la indignitat, el desheretament; és el cas d'Espanya, Alemanya i Àustria, entre d'altres.³⁰

Com que la llegítima és una imposició legal, la llei impedeix que el causant pugui privar de la llegítima els seus legitimaris. Ara bé, en determinats supòsits es permet que el causant pugui excloure un legitimari desheretant-lo. Es tracta dels motius taxats recollits en l'article 541-17.2 CCCat, que recull un llistat de conductes socialment reprovables que constitueixen un atemptat a la persona del causant o dels seus familiars més directes i reflecteixen un menyspreu a la solidaritat familiar. Per aquesta raó el legislador les sanciona, tot permetent que el testador pugui deslliurar-se de l'imperatiu legal de la llegítima. Així doncs, el desheretament esdevé una sanció civil enfront d'una determinada conducta greu imputable al legitimari envers el causant.

El desheretament té un caràcter extraordinari i sols es pot fonamentar en les conductes tipificades per la llei que poden motivar aquesta sanció. Es tracta d'actuacions taxades, de manera que si el desheretament no es fonamenta en una d'aquestes

---

29. Tot això és una mostra del debilitament progressiu de la llegítima per a adaptar-la als nous temps i les noves realitats socials.

30. Trobem un interessant estudi comparatiu entre el CCCat i el Codi civil alemany (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) sobre la llegítima i les causes de privació de la llegítima catalanes i alemanyes, en l'article d'Esther ARROYO i AMAYUELAS, «La llegítima: algunes reformes controvertides. Perspectiva de dret comparat», a Lúdia ARNAU RAVENTÓS i M. Luisa ZAHINO RUIZ (dir.), *Principios, legítima y pactos sucesorios*, Madrid, Marcial Pons, 2015, p. 249 i seg.

causes taxades, esdevé injust i el legitimari desheretat injustament té dret a la llegítima (art. 451-21.2 CCCat).

Cal dir que el desheretament és individual de cada legitimari. De fet, diríem que és personalíssim, per conductes o actes imputables exclusivament a ell.

Per altra banda, hem d'assenyalar que el desheretament no comporta necessàriament l'extinció de la llegítima, sinó que la rebran els descendents del legitimari desheretat (art. 451-3.2 CCCat), atès que el desheretament d'un legitimari no afecta els seus descendents. Si el legitimari desheretat és únic i no hi ha altres descendents, llavors s'extingeix la llegítima. Si hi ha més legitimaris, no es produeix un acreixement de la seva llegítima perquè la part del legitimari desheretat s'integra en la resta de l'herència, excepte —com dèiem abans— que el desheretat tingui descendents, cas en què entra en joc el dret de representació.

3.2. REQUISITS I CAUSES DE DESHERETAMENT

L'article 451-17.2 CCCat enumera les cinc causes de desheretament de forma taxada, mentre que l'article 451-18 CCCat estableix els requisits que ha de seguir el causant per a desheretar un legitimari. Ambdós articles són de compliment imperatiu per a sustentar el desheretament.

Comencem pels requisits de l'article 451-18 CCCat. El primer requisit és que el desheretament consti en un testament, un codicil³¹ o un pacte successori.³²

El segon és que cal designar nominalment la persona desheretada. No s'admet el desheretament genèric. Així, per a desheretar no serveixen expressions com «des-

31. Recordem que amb el Codi de successions no es podia desheretar en codicil, atès que l'article 369 CS sols permetia el desheretament fet en testament o en heretament.

32. Cal dir que si després d'haver-se atorgat un pacte successori, un legitimari incorre en un motiu de desheretament, sols pot ser desheretat pels motius que alhora són casos d'indignitat, ja que l'article 431-13 CCCat disposa que «l'atorgant d'un pacte successori que sigui futur causant de la successió pot, per la seva sola voluntat, revocar les disposicions fetes a favor d'una persona que hagi incorregut en alguna causa d'indignitat successòria». Aquesta facultat de revocar caduca al cap d'un any a comptar del moment en què el causant coneix o pot conèixer la causa d'indignitat.

Bona part de la doctrina ha criticat que el causant no pugui revocar el pacte successori en el cas que el legitimari incorri en algun dels motius de desheretament (i no sols d'indignitat). En aquest sentit, Ribot Igualada manifesta que la «lògica porta a qüestionar per què la irrevocabilitat pròpia de la vocació contractual no hauria de tenir en compte la possibilitat de sancionar conductes que en algun cas desqualifiquen a l'afavorit tant o més que algunes causes d'indignitat». Vegeu en aquest sentit Jordi RIBOT IGUALADA, «Comentari als articles 451-17 a 451-21 CCCat», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentari al llibre quart*, volum II, p. 1396. En el nostre cas, compartim l'opinió de Ribot Igualada i considerem que s'hauria de modificar l'article 431-13 CCCat per a donar cabuda als supòsits de desheretament, tot coordinant-los amb el principi d'irrevocabilitat dels pactes successoris.

hereto els fills», sinó que cal individualitzar les persones desheretades. Ara bé, per a aquesta individualització no cal dir el nom de la persona, de manera que s'admet com a individualització expressions com ara «el meu fill petit», que permetin que quedi perfectament identificada la persona desheretada.

El tercer requisit és que cal indicar quina de les causes establertes legalment justifica el desheretament. El causant no pot adduir altres motius, sinó que s'ha de cenyir als continguts en l'article 451-17.2 CCCat, que abordarem seguidament.

Per acabar, cal dir que el desheretament és absolut i total, de manera que no pot ser ni parcial ni condicional, ni pot ser contradit per altres manifestacions del causant. Així, per exemple, el desheretament combinat amb un llegat atorgat en el mateix testament o en un codicil a favor del mateix desheretat, es té per no posat. Tampoc no s'admet el desheretament condicionat a fets futurs.

Un exemple que el desheretament no es pot sotmetre a condició el tenim en la STSJC de 24 d'abril de 2003, que va considerar que el desheretament era injust en un cas en què es desheretava els fills si reclamaven la seva herència materna i paterna. Aquesta Sentència diu que el desheretament no pot ser condicionat i s'ha de basar en una causa certa de les taxades com a causes legals.³³

Aquestes causes de desheretament són les contingudes en l'article 451-17.2 CCCat. Es tracta d'un llistat tancat de motius taxats que no admeten interpretació extensiva ni analògica. La doctrina és unànime en la prohibició de recórrer a l'analogia i en l'elaboració d'interpretacions extensives dels supòsits legals de desheretament, i així també s'ha manifestat la jurisprudència. Per totes, podem esmentar les sentències de l'Audiència Provincial de Barcelona (Secció Primera) de 17 de desembre de 2014³⁴ i de Lleida (Secció Segona) de 24 de juliol de 2014.³⁵

D'altra banda, hem de dir que quan el causant assenyala la causa de desheretament i aquesta és impugnada judicialment pel legitimari desheretat, és sobre la causa al·legada sobre la qual es valorarà la justificació del desheretament, de manera que al tribunal no li és possible subsumir els fets en una altra causa. En aquest sentit s'ha

---

33. Tal com diu aquesta sentència, el desheretament no es pot sotmetre a condició perquè «segons l'article 381 CS [...] la causa en la qual es fonamenta el desheretament ha de ser certa» (STSJC de 24 d'abril de 2003, ROJ STSJ CAT 4999/2003).

34. Aquesta sentència proclama que «ha de imponerse una interpretación restrictiva de la institución [de desheretament] que no solo proclama el artículo 848 Código Civil, sino también el artículo 451-17 CCC, dado su carácter sancionador, e ir orientada a la defensa de la sucesión legítimaria, no admitiéndose ni la analogía ni la interpretación extensiva, ni siquiera la interpretación de "minoris ad maiorem" (de lo menos a lo más) [...]» (SAP de Barcelona [Secció Primera] de 17 de desembre de 2014, ROJ SAP B 14537/2014).

35. En el mateix sentit es manifesta la Sentència de l'Audiència de Lleida (Secció Segona) de 24 de juliol de 2014 (ROJ SAP L 644/2014), que reitera que el desheretament és una sanció civil i les seves causes s'han d'interpretar de manera restrictiva, sense fer-ne aplicacions analògiques.

manifestat, entre d'altres, la Sentència de l'Audiència Provincial (SAP) de Tarragona d'1 de febrer de 2012.³⁶

Les cinc causes de desheretament són: *a*) les causes d'indignitat recollides en l'article 412-3 CCCat; *b*) la denegació d'aliments al testador o al seu cònjuge o convivent en unió estable de parella, o als ascendents o descendents del testador, en els casos en què hi ha l'obligació de prestar-los; *c*) el maltractament greu al testador, al seu cònjuge o convivent en parella estable, o als ascendents o descendents del testador; *d*) la suspensió o la privació de la potestat que corresponia al progenitor legitimari sobre el fill causant o de la potestat que corresponia al fill legitimari sobre un net del causant, en ambdós casos per una causa imputable a la persona suspesa o privada de potestat; i *e*) l'absència manifesta i continuada de relació familiar entre el causant i el legitimari, si és per una causa imputable exclusivament al legitimari. Tot seguit les abordarem, si bé ens dedicarem de manera més extensa a la darrera, perquè és la més nova, la que està sent més invocada darrerament pels causants i la que planteja alhora més controvèrsia judicial.

Abans d'estudiar les causes de desheretament hem de recordar que, en cas que el legitimari desheretat impugni el desheretament, correspon a l'hereu provar els fets que el motiven. I si no ho aconsegueix, el desheretament serà injust i el desheretat tindrà dret a rebre la llegítima.

3.3. DESHERETAMENT PER INDIGNITAT

La primera de les causes de desheretament coincideix amb les mateixes causes que provoquen la indignitat successòria. En aquest punt, l'article 451-17.2a CCCat remet a les causes d'indignitat recollides en l'article 412-3 CCCat. Abans de tractar-les cal recordar que la indignitat per a succeir és una sanció civil per conductes legalment taxades en les quals la llei pressuposa que si el causant hagués conegut aquesta conducta del successor, l'hauria apartat de la successió.

Recordem que l'abast de la indignitat s'estén a la successió testada, la intestada i la contractual, i afecta tant la condició d'hereu com la de legatari i la de legitimari, i també les donacions per causa de mort.

Cal aclarir que la indignitat ha de ser al·legada per les persones que se'n beneficien, les quals disposen de quatre anys per a exercir l'acció declarativa d'indignitat (art. 412-7 CCCat). Per contra, el desheretament pels mateixos fets pot ser aduït pel

36. En la SAP de Tarragona (Secció Primera) d'1 de febrer de 2012 (ROJ SAP T 512/2012) l'Audiència declara que el desheretament és injust perquè considera que no queda acreditada la injúria al·legada en el testament per a desheretar, tot i la conducta reprovable del legitimari, la qual no té encaix en les injúries al·legades com a motiu per a desheretar.

causant ja en el seu testament o codicil o en un pacte successori, de manera que llavors és el desheretat qui, si no hi està d'acord, ha d'impugnar-lo.

Així doncs, els mateixos fets poden servir de motiu per a impugnar, l'hereu o altres beneficiats, l'atribució feta a la persona indigna exercint judicialment una acció perquè se la declari indigna i se la privi de l'atribució que hagi rebut en l'herència del causant, i alhora aquests fets poden ser recollits en el testament del causant per a desheretar la persona indigna. En aquest cas, serà la persona desheretada per indignitat qui demandarà l'hereu per a reclamar la llegítima.

D'altra banda, hem de recordar que l'article 451-25 CCCat disposa que la declaració d'indignitat per a succeir extingeix la llegítima individual respectiva, la qual s'ha d'integrar en l'herència sense acréixer els altres legitimaris, sens perjudici del dret de representació en cas que hi hagi descendents de la persona indigna.

Seguint Gómez Pomar, podem distingir tres grans tipus de causes d'indignitat: les conductes que atempten penalment contra el causant i els seus familiars més directes; les conductes il·lícites en l'àmbit familiar, i les que atempten contra la llibertat de testar del causant.³⁷

És indigne i, per tant, pot ésser desheretat (art. 412-3 CCCat):

a) Qui ha estat condemnat per sentència penal ferma per haver matat o intentat matar dolosament el causant, el cònjuge, la persona amb qui convivia en parella estable³⁸ o algun descendent o ascendent del causant.³⁹

Comprèn l'autoria, la inducció, la cooperació necessària i la complicitat. En canvi, no inclou l'encobriment.

Cal condemna ferma per un delicte dolós no imprudent.

---

37. Fernando GÓMEZ POMAR, «Comentaris als articles 412-3 a 412-8 CCCat», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentari al llibre quart*, volum II, p. 107.

38. Recordem que l'antic article 11 del Codi de successions no considerava motiu d'indignitat (i, per tant, tampoc de desheretament per la remissió de l'art. 370 CS) que la víctima fos la persona que convivia en parella estable amb el causant.

39. Al nostre entendre, aquest article s'hauria de repensar i caldria obrir un debat per a valorar si seria adient ampliar-lo als fills, els descendents o els ascendents del cònjuge o la parella del causant, de manera que la mort o intent de mort d'aquestes persones també fos motiu d'indignitat i, per tant, de desheretament.

En el cas dels fills del cònjuge o de la parella del causant que convisquin amb el causant, creiem que caldria modificar aquest article per a incloure'ls, i amb més motiu quan resulta que el mateix CCCat està reconeixent les famílies reconstituïdes en el seu article 231-1.2 CCCat, on reconeix com a membres de la família els fills de cadascun dels membres del matrimoni o de la parella estable que convisquin en el mateix nucli familiar com a conseqüència de la formació de famílies reconstituïdes.

Qui mata el causant però no té capacitat natural no pot ser declarat indigne, tal com va dir la SAP de Barcelona (Secció Catorzena) de 3 de març de 2005.⁴⁰

Cal indicar que l'indult o la prescripció de la pena no afecten l'apreciació de la causa d'indignitat, tal com va declarar la SAP de Lleida de 5 d'octubre de 1999.

b) Qui ha estat condemnat per sentència penal ferma per haver comès dolosament delictes de lesions greus, contra la llibertat, tortures, contra la integritat moral o contra la llibertat i la indemnitat sexuals, si la persona agreujada és el causant, el seu cònjuge, la persona amb qui convivia en unió estable o algun descendent o ascendent seu.⁴¹

En aquest cas, el delicte també ha de ser dolós i cal condemna ferma. Ara bé, l'expressió «haver comès» sembla excloure la temptativa, cosa que no sembla lògica.⁴²

c) Qui ha estat condemnat per sentència penal ferma per haver calumniat el causant, si l'ha acusat d'un delicte per al qual la llei estableix una pena de presó no inferior a tres anys.

d) Qui ha estat condemnat per sentència penal ferma per haver prestat fals testimoni contra el causant, si li ha imputat un delicte per al qual la llei estableix una pena de presó no inferior a tres anys.

e) Qui ha estat condemnat per sentència penal ferma per haver comès un delicte contra els drets i deures familiars, en la successió de la persona agreujada o d'un representant legal d'aquesta.

Són els casos de delicte per impagament de prestacions econòmiques imposades en procediments matrimonials i també els de delicte per incompliment del deure de custòdia, sostracció de menors i altres formes d'abandonament de la família.

f) Els pares que han estat suspesos o privats de la potestat respecte al fill causant de la successió, per una causa que els sigui imputable.

Fixeu-vos que n'hi ha prou amb la suspensió de la potestat. Recordeu que per a la suspensió n'hi ha prou amb la declaració de desemparament del menor per part de l'Administració i la suspensió de la potestat d'acord amb l'article 228-3.2 CCCat, sempre que la causa de desemparament sigui imputable als pares.

40. SAP de Barcelona (Secció Catorzena) de 3 de març de 2005 (ROJ SAP B 1736/2005): «No es indigno el enfermo de esquizofrenia paranoide crónica que mató a su hermano, ya que el Tribunal Penal le había absuelto al apreciar la eximente de alienación mental».

41. Creiem que en aquest article també seria d'aplicació el comentari que hem fet en exposar el primer motiu de desheretament per indignitat per a sancionar els atemptats contra els fills del cònjuge o la parella estable en casos de famílies reconstituïdes.

42. La doctrina crítica que s'exclouï la temptativa. Vegeu, per exemple, Juan José LÓPEZ BURNIOL, «Comentaris als articles 412-3 a 412-8 CCCat», a Encarna ROCA TRIAS i Lluís JOU MIRABENT, *Sucesiones. Libro cuarto*, p. 76, on comental' article 412-3 CCCat, i també Fernando GÓMEZ POMAR, «Comentaris als articles 412-3 a 412-8 CCCat», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentari al llibre quart*, volum II, p. 109.

En aquest punt, hem de criticar que una resolució administrativa de desemparament pugui per si mateixa provocar la indignitat o justificar un desheretament, ja que aquesta resolució pot haver estat impugnada judicialment i haver estat revocada pels tribunals. Hem de recordar que el derogat Codi de successions en el seu article 11.5 declara indignes els pares que han abandonat els fills o han atemptat contra la seva dignitat i que han estat condemnats per sentència ferma.

Al nostre entendre, la redacció d'aquest article és inconstitucional, ja que vulnera el dret a la tutela judicial del pare o la mare i la seva presumpció d'innocència, perquè, tot i que aconseguim que es revoqui la resolució administrativa, continua sent indigne i pot ser desheretat.

g) Els qui han induït el causant de manera maliciosa a atorgar, revocar o modificar un testament, un pacte successori o qualsevol altra disposició per causa de mort, o li han impedit fer-ho, i també els qui coneixien aquests fets i se n'han aprofitat.

Amb aquest article es vol protegir la llibertat de testar.

Cal assenyalar que la STSJC de 8 d'abril de 2010 diu que aquest apartat no exigeix que hi hagi condemna penal per amenaces, sinó que n'hi ha prou que es provi que es va induir el causant a atorgar un testament sota amenaces o una por insuperable en trobar-se en una situació especial de desemparament.⁴³

No se'ns escapa que provar que s'ha induït el causant de forma maliciosa a modificar el testament és molt difícil, ja que s'ha d'acreditar que no va actuar de manera lliure en atorgar-lo i que en principi els testaments gaudeixen de la presumpció de capacitat i de llibertat del testador en atorgar-los. En el cas objecte de la SAP de Barcelona (Secció Primera) de 17 de desembre de 2014,⁴⁴ es va desestimar la demanda perquè es va considerar que no hi havia hagut cap actuació maliciosa en el canvi del testament per part dels pares, que van canviar-lo voluntàriament.

b) El qui ha destruït, amagat o alterat el testament o una altra disposició per causa de mort del causant.

Aquest article està pensat per a protegir els testaments hològrafs, encara que també es pot aplicar a qui destrueix un protocol notarial. També és aplicable a qui destrueix una memòria testamentària, ja que és una disposició per causa de mort.

¿) Indignitat i desheretament per aplicació de l'article 235.14 CCCat.

Fins aquí hem descrit els motius d'indignitat recollits en l'article 412.3 CCCat, que, com hem vist, ahora poden justificar un desheretament. Es tracta de motius taxats, tal com han reconegut la doctrina⁴⁵ i la jurisprudència, per actes personalíssims de

---

43. STSJC de 8 d'abril de 2010 (ROJ STSJ CAT 3183/2010).

44. SAP de Barcelona (Secció Primera) de 17 de desembre de 2014 (ROJ SAP B 14537/2014).

45. En aquest sentit es manifesten, entre d'altres, Pedro del Pozo CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPEVILA, *Derecho civil de Cataluña*.

la persona indigna (o desheretada) i que, per tant, no afectaran els seus descendents si són cridats per dret de representació (art. 412-8.3 CCCat).

Ara bé, abans de cloure aquest apartat hem de fer un afegitó. Hem de recordar el que disposa l'article 235-14 CCCat en relació amb els efectes limitats de la declaració de filiació en els casos en què el progenitor ha estat condemnat per sentència ferma en un procediment penal per causa de les relacions que han donat lloc a la filiació (violació), o quan la filiació ha estat declarada judicialment malgrat l'oposició del progenitor demandat, o quan el reconeixement ha estat fet amb mala fe o abús de dret. En tots aquests casos, el segon apartat del mateix article 235-14 CCCat estableix que la determinació de la filiació no produeix cap efecte civil a favor del progenitor. Així doncs, aquest progenitor mai no podrà ser hereu intestat del seu fill ni tampoc podrà reclamar mai la llegítima, atès que està desheretat legalment. Considero que en aquest cas no hauria de fer falta que el fill o la filla desheretés el progenitor expressament, ja que el desheretament és imposat legalment.⁴⁶

Per a fer valer el desheretament, en cas que el progenitor demani la llegítima, l'hereu n'ha de tenir prou amb al·legar i provar la concurrència d'una d'aquestes tres causes previstes en l'article 235-14 CCCat.

3.4. DENEGACIÓ D'ALIMENTS COM A CAUSA DE DESHERETAMENT

És causa de desheretament la denegació d'aliments al testador o al seu cònjuge o convivent en unió estable de parella, o als ascendents o descendents del testador, en el cas que hi hagi l'obligació legal de prestar-los-en.

Es tracta de casos en què existeix l'obligació legal de prestar aliments. Si no hi ha obligació legal, no és aplicable aquesta causa de desheretament.

L'obligació legal de prestar aliments entre parents es regula en els articles 237-1 a 237-14 CCCat.

Aquest supòsit s'aplica:

— als fills i descendents que no han donat aliments al testador o als seus ascendents,

— als fills i descendents que no han donat aliments al cònjuge o la parella del testador (el desheretat ha de ser fill o descendent del cònjuge o de la seva parella, ja que si no és així no té l'obligació de prestar-li aliments),

46. En aquests casos considero que també ens trobem davant d'una causa de desheretament, tot i que l'article 451-17.2a CCCat no els menciona expressament, sinó que remet només als motius d'indignitat de l'article 412-3 CCCat. Al nostre entendre, per a evitar problemes seria convenient que l'article 451-17.2a CCCat també fes una remissió expressa com a motiu de desheretament als supòsits de l'article 235-14 CCCat.

— als pares que no han alimentat els seus fills testadors o els fills d'aquests. Aquest és el supòsit més habitual en la pràctica: en el cas dels progenitors separats, quan un d'ells no satisfà a l'altre les pensions d'aliments per als fills fixades en el conveni de separació o divorci.

Per a aplicar aquest motiu de desheretament cal, doncs, que el testador es trobi en situació de necessitat i que sigui desatès pel legitimari quan aquest li ha de donar aliments. Tot això, en cas d'impugnació de la causa de desheretament, haurà de ser acreditat per l'hereu. Així, per exemple, la SAP de Barcelona (Secció Primera) de 4 d'abril de 2000 va considerar que aquesta causa de desheretament no resultava admissible en el cas objecte de judici perquè el testador no va necessitar realment aliments dels fills, als quals va desheretar, ni tampoc consta que els reclamés.⁴⁷

Endemés, recordem que entre les causes d'extinció del dret d'aliments que enumera l'article 237-13 CCCat hi ha «e) el fet que l'alimentat, encara que no tingui la condició de legitimari, incorri en alguna de les causes de desheretament que estableix l'article 451-17».⁴⁸

47. Aquesta sentència diu que el causant no es va trobar en la necessitat de rebre aliments i que «no consta que la situación económica de los hijos fuera más holgada que la de su padre porque sus ingresos fueran superiores a los de aquel y sus cargas inferiores, como para entender que los mismos tuvieran una obligación de alimentos en relación a su progenitor, pero es que además, y en cualquier caso, no consta que en ningún momento les fuera realizada reclamación alguna en tal sentido» (SAP de Barcelona [Secció Primera] de 4 d'abril de 2000, ROJ SAP B 4312/2000).

48. Aquesta remissió de l'article 237-13 CCCat al 451-17 CCCat pretén tancar el cercle i donar coherència a les dues institucions: la del dret d'aliments i la del desheretament. Aquesta coordinació ha estat correcta i era, i és, necessària, però, al nostre entendre, la introducció com a nova causa de desheretament del darrer supòsit contingut en l'apartat e de l'article 451-17 CCCat, relatiu a l'absència manifesta i continuada de relació familiar entre el causant i el legitimari per una causa imputable exclusivament al legitimari, pot donar lloc a abusos i està creant confusió perquè afavoreix la interposició de demandes d'extinció del dret d'aliments pel progenitor alimentant en casos de separació o divorci (o de ruptura de la parella) quan no hi ha relació entre pares (obligats a pagar aliments) i fills, especialment quan els fills assoleixen la majoria d'edat i no volen relacionar-se amb el progenitor. Un supòsit interessant que aborda aquest tema és el recollit en la STSJC de 2 de març de 2017 (ROJ CAT 1448/2017), en el qual el TSJC desestima la pretensió del pare de no donar aliments a la filla basant-se en la manca de relació amb ella, ja que el TSJC considera que la falta de relació és imputable a tots dos.

Al nostre entendre, la falta d'ajust d'aquests dos articles es podria salvar modificant la remissió que l'article 237-13 CCCat fa a tot l'article 451-17 CCCat, modificació que consistiria a excloure d'aquesta remissió la lletra e d'aquest darrer article.

3.5. EL MALTRACTAMENT COM A CAUSA DE DESHERETAMENT

El tercer motiu que justifica el desheretament és «el maltractament greu al testador, al seu cònjuge o convivent en parella estable, o als ascendents o descendents del testador» (art. 451-17c CCCat).

Aquesta ha estat tradicionalment la causa més al·legada per a desheretar.

Aquest motiu és el que resulta d'aplicació per a desheretar en casos de violència domèstica o de gènere i de maltractament de fet. En tot cas, com es pot veure en la seva redacció, es tracta d'una causa oberta que el jutge haurà de valorar atenent el cas concret i tenint en compte les circumstàncies personals i socials dels implicats (edat, sexe, educació, etc.).

Hem de ressaltar que no és necessari que hi hagi una condemna penal. Ni tan sols la denúncia prèvia. Tampoc no cal que els actes siguin continuats o reiterats. Els maltractaments han de ser greus, però no cal que siguin físics; poden ser verbals i, de fet, veurem seguidament que el maltractament psicològic també té cabuda en aquest apartat.

Així, d'acord amb aquest article, és suficient haver colpejat o haver maltractat verbalment o psicològicament el testador o les seves parelles o cònjuges, o els ascendents o descendents del testador. També és suficient el maltractament greu dels germans que siguin fills del testador.⁴⁹

En la pràctica, quan s'adueix aquest motiu per a desheretar, en cas d'impugnació del desheretament, l'hereu ha de provar judicialment els motius al·legats, cosa que moltes vegades pot resultar difícil.

La jurisprudència és molt variada a l'empara d'aquest article. En els casos de violència física, si hi ha hagut denúncia pot ser més fàcil provar-los, i si a més a més hi ha hagut condemna ferma, llavors la sentència penal produeix efectes de cosa jutjada i l'hereu no necessitarà cap altra prova.

Els casos que acostumen a ser més complicats són els de maltractament verbal, injúries o maltractament psicològic.

A tall d'exemple, podem esmentar, entre d'altres, la SAP de Barcelona (Secció Setzena) de 4 de maig de 2006,⁵⁰ que va considerar ajustat el desheretament per insults i maltractament d'obra que consistia a no ensenyar, la filla desheretada al seu pare, el net acabat de néixer.

49. El precedent d'aquest supòsit de desheretament el trobem en el tercer apartat de l'article 370 CS. Allí sols es desheretava el qui maltractava d'obra o injuriava greument, en ambdós casos, el testador o el seu cònjuge. Com veiem, l'actual article 451-17c CCCat amplia l'àmbit de les persones maltractades afegint-hi la parella estable i els ascendents i descendents del testador. Es tracta d'un nou supòsit d'erosió de la llegítima per a protegir les persones més properes al testador.

50. SAP de Barcelona (Secció Setzena) de 4 de maig de 2006 (ROJ SAP B 5473/2006).

En el cas objecte de la STSJC de 6 de setembre de 2010, es tractava d'una acusació de parricidi durant la tramitació d'un procediment penal per abandonó de la família. En la interpretació d'aquesta causa de desheretament el TSJC ens diu que el maltractament i la injúria s'han de valorar amb criteris civilistes, que no han de coincidir amb la interpretació penal dels fets. En qualsevol cas, segons el TSJC l'examen de la justificació de la causa d'ingratitude fonamentada en la injúria no pot obviar la concurrència de l'*animus iniuriandi* en el desheretat.⁵¹

En casos d'insults, no cal que existeixi denúncia prèvia i si resulten acreditats, són un maltractament que justifica el desheretament, tal com va assenyalar la SAP de Barcelona (Secció Catorzena) d'1 de març de 2007.⁵²

En el supòsit enjudiciat per la SAP de Barcelona (Secció Dissetena) de 4 de febrer de 2013, la Sala entén que hi ha maltractament d'obra quan el causant és expulsat de casa pel legitimari.⁵³

En els darrers anys ha anat guanyant força l'admissió del maltractament psicològic com a motiu per a desheretar, com una forma de maltractament greu (i abans, amb el Codi de successions, com a maltractament d'obra o com a injúria greu). Una sentència molt important en aquest àmbit va ser la STSJC de 28 de maig de 2015, que va considerar que «[a] los efectos anunciados, estamos de acuerdo con el TS, por un lado, en que los malos tratos o injurias graves de palabra, como causas justificadas de desheredación y de acuerdo con su naturaleza, deben ser objeto de una “interpretación flexible conforme a la realidad social, al signo cultural y a los valores del momento en que se producen”, y, por otro lado, en que en la actualidad, el maltrato psicológico, como “acción que determina un menoscabo o lesión de la salud mental de la víctima”, debe considerarse comprendido en la expresión o dinamismo conceptual que encierra el maltrato de obra como causa de desheredación».⁵⁴

També en la Sentència de 2 de febrer de 2017 el TSJC ha considerat ajustat al dret el desheretament d'un net en l'herència de l'àvia per maltractament psicològic, atès que s'havia desentès del seu avi i la seva àvia, que estaven malalts.⁵⁵ De fet, aquesta Sentència exemplifica algunes conductes que tenen encaix dintre del maltractament d'obra, com ara l'abandonament emocional, la violència verbal, les amenaces o el xantatge afectiu, entre altres actuacions que poden provocar una afectació a la salut mental del testador.

51. STSJC de 6 de setembre de 2010 (ROJ STSJ CAT 8045/2010).

52. SAP de Barcelona (Secció Catorzena) d'1 de març de 2007 (ROJ SAP B 2727/2007).

53. SAP de Barcelona (Secció Dissetena) de 4 de febrer de 2013 (ROJ SAP B 2786/2013).

54. STSJC de 28 de maig de 2015 (STSJ CAT 5193/2015).

55. STSJC de 2 de febrer de 2017 (ROJ STSJ CAT 494/2017). De fet, en aquest cas la testadora, a l'empara de l'antic article 370 CS, va adduir com a causa de desheretament el maltractament d'obra recollit en el número 3 de l'article esmentat, i avui podria fer-ho basant-se en l'absència manifesta i continuada de relació familiar amb el causant (en aquest cas, l'àvia testadora) per una causa imputable exclusivament al legitimari.

En alguns casos, alguna sentència ha encabint dintre del maltractament d'obra de l'antic article 370.3 CS supòsits d'abandonament emocional que avui també tindrien cabuda —i fins i tot un millor encaix— en l'actual apartat *e* de l'article 451-17.2 CCCat (absència manifesta de relació imputable al legitimari). Aquest, per exemple, és el cas de la SAP de Tarragona (Secció Primera) de 5 de juliol de 2017.⁵⁶

3.6. LA SUSPENSIO O PRIVACIO DE LA POTESTAT COM A CAUSA DE DESHERETAMENT

El quart motiu de desheretament recollit en l'article 451-17.2 CCCat és «la suspensió o la privació de la potestat que corresponia al progenitor legitimari sobre el fill causant o de la que corresponia al fill legitimari sobre un nét del causant, en ambdós casos, per causa imputable a la persona suspesa o privada de la potestat».

En aquest cas, el legitimari desheretat és el pare respecte del fill causant, o bé el fill respecte del pare causant, per ser privat de la potestat del seu fill, que és net del causant.

Aquesta causa de desheretament es correspon amb la d'indignitat de l'article 412-3f CCCat, encara que també s'estén a la conducta del fill legitimari respecte dels seus fills, que alhora són nets del testador.

A més, cal recordar que les causes de suspensió de la potestat estan recollides en els articles 228-3.2 CCCat i 109.2 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA), i les de privació ho estan en els articles 228-3.3, 233-1.1a i 236-6 CCCat i 109 LDOIA.

Com hem dit anteriorment en comentar els supòsits d'indignitat de l'article 412-3f CCCat, considerem que la suspensió de la potestat hauria de ser avalada per una sentència ferma. De fet, la regulació anterior continguda en el Codi de successions així ho establí.⁵⁷ Amb la redacció actual, una resolució administrativa de suspensió de la potestat, encara que sigui revocada judicialment, ja serveix per a desheretar, cosa que no trobem conforme amb el dret constitucional d'accés a la justícia i a la presumpció d'innocència.

56. SAP de Tarragona (Secció Primera) de 5 de juliol de 2017 (ROJ SAP T 815/2017).

57. L'article 370.4 CS considerava motiu de desheretament «[h]aver estat privat de la pàtria potestat que corresponia al pare o a la mare legitimaris sobre el fill testador, o de la que corresponia al fill legitimari sobre els seus fills nés del testador, per sentència ferma fonamentada en l'incompliment dels deures que comporta».

3.7. LA FALTA DE RELACIÓ FAMILIAR COM A CAUSA DE DESHERETAMENT

El darrer supòsit de desheretament és l'absència manifesta i continuada de relació familiar entre el causant i el legitimari, si és per una causa imputable exclusivament al legitimari.

És una causa de desheretament nova que no existia en el Codi de successions, amb la qual es pretén vincular la llegítima amb la solidaritat familiar. Així, si no hi ha tracte familiar, es perd el dret a la llegítima, sempre que el causant d'aquesta manca de relació sigui el mateix legitimari. El problema a la pràctica és que molts cops el distanciament l'han provocat tots dos i és difícil provar que la manca de relació sols és imputable al legitimari.

Igualment és problemàtic determinar què s'entén per «manifesta i continuada absència de tracte familiar». La redacció d'aquest article no ens ajuda a determinar quant de temps hem de prendre en consideració per a apreciar que hi ha absència de relació familiar. I cal preguntar-se si un contacte més o menys esporàdic és suficient per a entendre interrompuda l'absència de tracte familiar i també què succeeix quan la relació inexistente durant anys es reprèn poc abans de la mort del testador. Per exemple, quan, després d'un llarg període sense relació, el legitimari la reprèn o intenta reprendre-la en els últims mesos de vida del causant perquè sap que aquest pateix una malaltia terminal. Cal entendre que aquesta represa de la relació ha eliminat la causa de desheretament? I si és sols el legitimari el que vol reiniciar les relacions i el testador no vol o no pot? Com veiem, són moltes les preguntes que ens podem fer. Totes aquestes qüestions i d'altres hauran de ser resoltes pels tribunals, perquè el legislador no ha volgut o no ha pogut concretar-les més. De fet, durant el debat parlamentari es van plantejar diferents alternatives, sobretot en relació amb si feia falta que es digués qui havia provocat la manca de relació (i bastés sols el fet objectiu de la falta de relació) o bé si la podien haver originat ambdós. Al final, la redacció definitiva d'aquest apartat *e* de l'article 451-17.2 CCCat imposa que qui hagi provocat la manca de relació sigui exclusivament el legitimari. Respecte a la durada de la manca de relació i/o la seva represa, el legislador guarda silenci, de manera que aquesta qüestió haurà de ser resolta pels tribunals.

No se'ns pot escapar que cada cas serà diferent i els Tribunals hauran de resoldre cada assumpte en funció de la prova practicada. Prova que fonamentalment requerirà la declaració de testimonis molt propers a l'àmbit familiar (altres familiars, amics o veïns) que coneguin la relació familiar i les seves vicissituds al llarg del temps.

La jurisprudència ha començat fa pocs anys a analitzar els casos de desheretament plantejats a l'empara d'aquest supòsit. A tall d'exemple podem citar la SAP de Barcelona (Secció Dinovena) de 19 de maig de 2016, que va estudiar els requisits per a aplicar aquest article:

En cuanto a la falta de relación, la doctrina considera que para que exista esta ausencia de relación es necesario que no haya contacto entre el testador y el

desheredado, que se hayan dejado de ver, discurriendo sus vidas por caminos diferentes. Puede haber habido una relación no familiar, mercantil o profesional, la cual no obsta para que exista esta causa de desheredación. A tal efecto habrá que atender a las costumbres que existan y se prueben en el tiempo y en el lugar. La ley no exige un tiempo mínimo de ausencia de contacto, pero deberá ser significativo atendiendo a las circunstancias. En segundo lugar, la ausencia de relación debe ser continuada y manifiesta. Es decir, sucesiva en el tiempo, no bastando una mera interrupción temporal por razones profesionales, educativas o de índole análoga. Asimismo esa falta de relación debe ser manifiesta, lo cual exige que se trate de una ausencia evidente y, por lo tanto, que sea conocida por terceras personas próximas al ambiente familiar de las partes. En tercer lugar, la ausencia de relación debe ser imputable exclusivamente al legitimario [...]. Lo anterior debe ser precisado con el contenido de la STSJ de Cataluña, Civil sección 1 del 28 de mayo de 2015 (ROJ: STSJ CAT 5193/2015) al señalar que: «Tiene razón, en términos generales, el actor cuando afirma que no tener relación no equivale a tener mala relación», por lo que dicha eventualidad solo podrá ser considerada causa de desheredación tras la entrada en vigor del Llibre 4t del CCCat si es «manifiesta y continuada» y si es «por causa exclusivamente imputable a legitimario» [...]. Pues bien, tenemos aquí una relación entre padre e hijo que se deteriora y pasa a ser inexistente, pese a los esfuerzos del propio padre y de otros familiares, por causa únicamente imputable a [...]».⁵⁸

En el cas jutjat en la SAP de Barcelona (Secció Catorzena) de 13 de febrer de 2014 es va considerar que no s'aprecia ruptura del tracte familiar quan la manca de tracte es produeix en els últims mesos de la vida del causant.⁵⁹

Per la seva banda, la SAP de Barcelona (Secció Dinovena) de 22 de març de 2012 declara injust el desheretament perquè, tot i l'absència de relació, es va provar que la filla havia intentat diverses vegades refer la relació amb la seva mare (que no li perdonava que hagués intentat incapacitar-la). És a dir, la ruptura de les relacions no era imputable totalment a la legitimària.

També la SAP de Girona de 28 de desembre de 2017 va declarar que el desheretament era injust perquè l'hereva demandada no va acreditar que la manca de relació fos causada per la legitimària.⁶⁰

58. SAP de Barcelona (Secció Dinovena) de 19 de maig de 2016 (ROJ SAP B 7748/2016).

59. Aquesta sentència diu que «no es suficiente que la causante se sintiera desatendida los últimos días de su vida, teniendo en cuenta que falleció muy poco tiempo después de otorgar testamento [...] no puede hablarse en este caso de separación continuada y manifiesta [...] ni estas ausencias cabe considerarlas continuas y notorias» (SAP de Barcelona [Secció Catorzena] de 13 de febrer de 2014, ROJ SAP B 1280/2014).

60. SAP de Girona (Secció Primera) de 21 de desembre de 2017 (ROJ STS GI 1077/2017).

En el cas tractat en la SAP de Barcelona (Secció Setzena) de 17 d'abril de 2018, el tribunal va considerar que la falta de relació entre el pare i els fills es devia a múltiples factors, i no únicament a la voluntat exclusiva dels fills.⁶¹

En el cas de la SAP de Lleida (Secció Segona) de 22 d'abril de 2016 es declara que «estamos ante un desencuentro familiar que ha determinado en el tiempo una relación afectiva o de comunicación escasa; circunstancias estas que no pueden ser objeto de valoración jurídica [...]», i s'acaba declarant injust el desheretament perquè l'escassa relació familiar no és imputable de manera exclusiva al legitimari.⁶²

En canvi, la SAP de Barcelona (Secció Onzena) de 9 de maig de 2018 considera just el desheretament fet pel pare respecte del fill perquè considera acreditat que va ser el fill qui no va voler mantenir cap relació amb el pare des de la mort de la mare.⁶³

Per la seva banda, el TSJC no ha tingut gaires ocasions per a tractar aquest supòsit de desheretament tan novell. Ho ha fet recentment en les sentències de 8 de gener i 31 de maig de 2018.

Els dos casos tractats en aquestes dues sentències tenen la similitud que es tracta d'un pare que deshereta les seves filles, en el primer cas, i els seus tres fills, en el segon, amb els quals no havia tingut relació des que va marxar de casa i es va divorciar de la seva dona i mare dels fills desheretats. Les dues sentències, entre altres qüestions, aborden també el tema de si és imputable als fills o a les filles menors d'edat la manca de relació amb el pare i els efectes que té la manca de relació quan aquests assoleixen la majoria d'edat. En ambdós casos, les sentències consideren que els fills no van ser responsables de la falta de relació, especialment quan eren menors. A més a més, en el cas de la Sentència de 8 de gener de 2018 es considera provat que les filles van iniciar una lleu relació amb el pare al final de la vida d'aquest i després que hagués atorgat el testament. En el segon dels casos, el de la Sentència de 31 de maig de 2018, es declara provat que el pare no va fer cap intent de reprendre la relació amb els fills.

61. Aquesta sentència fa una valoració de la prova testifical practicada i constata les versions diferents donades pels testimonis proposats per cadascuna de les parts —cosa habitual en aquest tipus de procediment—, i declara que «las versiones son contradictorias y este tribunal no puede dar por eficaces unas más que las otras puesto que se trata de acreditar que los tres hijos por su culpa exclusiva no mantuvieron contacto con el padre y esta circunstancia no se ha acreditado», motiu pel qual revoca la sentència d'instància i declara injust el desheretament (SAP de Barcelona [Secció Setzena] de 17 d'abril de 2018, ROJ SAP B 2987/2018).

62. SAP de Lleida (Secció Segona) de 22 d'abril de 2016 (ROJ SAP L 330/2016).

63. La SAP de Barcelona (Secció Onzena) de 9 de maig de 2018 (ROJ SAP B 3388/2018) declara que queda acreditat, per la prova testifical de la directora de la residència on vivia el pare, que el fill no va voler tenir cap relació amb el pare després de morta la mare, així com per l'existència d'una carta del pare «relatando el suceso ocurrido el día del funeral de su esposa y madre del actor, negándose éste a retornarlo a la residencia de forma que lo dejó en el pueblo y tuvo que coger un taxi para regresar. Desde entonces el actor, de forma unilateral, decidió no tener relación alguna con su padre».

Les dues sentències examinen totes les circumstàncies de cada cas i declaren injustos els dos desheretaments.⁶⁴

Ambdues sentències —si bé especialment la primera— aborden la qüestió del període de temps necessari per a considerar que s'ha trencat la relació i la imputabilitat d'aquest trencament, i exigeixen que sigui una situació consolidada, manifesta i imputable al legitimari. I, per a apreciar-ho, el tribunal haurà d'examinar el cas concret, atenent sobretot la prova practicada.

El TSJC també declara que per a valorar la causa de desheretament al·legada cal tenir en compte el moment en què es va atorgar el testament i també cal veure què ha passat entre el moment del seu atorgament i el de la defunció del causant. Així, la Sentència de 8 de gener de 2018 declara:

[É]s natural que la causa feta valer per un testador o heretant hagi inexcusablement d'existir en el moment en què es formalitza el desheretament puix que en cas contrari ens trobaríem davant d'una declaració de voluntat ineficaç per manca de fonament. Ara bé, aquesta conclusió és perfectament compatible amb el fet que el comportament posterior del propi causant o del legitimari desheretat pugui ser pres en consideració, no ja només per tal de provar una eventual reconciliació o perdó [...] sinó principalment, ja en la perspectiva específica de l'article 451-17.2e) CCCat als efectes de provar l'existència o no de relació familiar en el moment del desheretament, o per tal d'esbrinar la imputabilitat de la manca continuada de relació familiar al causant, al legitimari o a tots dos [...] sens prescindir dels fets posteriors (a l'atorgament del testament) puix que la conducta duta a terme per les legitimàries després d'aquella data (conversacions telefòniques i visita personal) també ha de ser valorada com a mostra d'un suposat restabliment de relacions que faria funció de reconciliació a què al·ludeix l'article 451-19.1 CCCat, o si més no com a evidència de la disposició de les pròpies filles a aquest restabliment.⁶⁵

3.8. LA RECONCILIACIÓ I EL PERDÓ

Atès que el desheretament es configura com un acte personalíssim del causant que, ja que es dona algun dels supòsits de fet previstos per la llei, decideix acollir-se

64. Així, aquesta sentència declara que «la manca de relació familiar entre el testador i els seus fills matrimonials va començar amb l'abandó sobtat del domicili conjugal pel pare quan aquests eren menors, sense que consti que més tard el pare fes cap intent seriós encaminat a reprendre la relació afectiva amb els fills» (STSJC de 31 de maig de 2018, ROJ STSJ CAT 5448/2018).

65. STSJC de 8 de gener de 2018 (ROJ STSJ CAT 9/2018).

a aquest supòsit per a privar el legitimari de la llegítima, el mateix causant és lliure de revocar aquesta decisió. De fet, el testador, malgrat conèixer la conducta del legitimari, pot decidir no desheretar-lo mai.

Aquesta revocació del desheretament pot fer-la atorgant un nou testament, però també pot fer-la perdonant el legitimari o bé reconciliant-se amb ell.

L'article 451-19 CCCat considera la reconciliació i el perdó com a vies per a desfer el desheretament o fins i tot evitar-lo, ja que la reconciliació i el perdó —com veurem— poden ser previs al desheretament.

La llei, però, exigeix uns requisits per a la reconciliació i també uns altres per al perdó.

La reconciliació ha de ser evident per actes indubtables; per tant, en cas que l'hereu negui la reconciliació, correspon al legitimari provar-la.

El perdó s'ha de fer en una escriptura pública.

Tant la reconciliació com el perdó poden ser anteriors o posteriors al desheretament. Un cop fets, són irrevocables. Per això si el testador, un cop produït el fet que motiva el desheretament i coneixent-lo, es reconcilia amb el legitimari o el perdona, llavors el desheretament perd el sentit i la força legal; és a dir, si el va desheretar abans de la reconciliació o el perdó, aquests tenen efectes sanadors i desvirtuen el desheretament. Ara bé, si la reconciliació i el perdó són anteriors al desheretament, llavors la llei considera que impedeixen que el testador canviï d'idea i ja no podrà desheretar el legitimari, perquè tant el perdó com la reconciliació són irrevocables.⁶⁶

A la pràctica poden sorgir problemes per a acreditar la reconciliació, perquè aquesta no exigeix una forma determinada, sinó només que sigui per actes indubtables; és a dir, per actes o conductes que mostrin que el causant i el legitimari han restablert la relació familiar normal. No és que l'ofensor (legitimari) hagi demanat perdó, sinó que cal l'actuació de tots dos que demostrï la reconciliació. L'apreciació de la reconciliació dependrà de com valori aquests fets el tribunal.

El perdó, en canvi, és un acte unilateral del causant que pot ser exprés o tàcit. És exprés el perdó que consta en una escriptura pública com seria un testament, fins i tot encara que es revoqui el testament. La doctrina admet el perdó tàcit sempre que es desprengui d'una escriptura pública: per exemple, quan el testador, amb posterioritat als fets que originen la causa de desheretament (i coneixent-los), atorga testament sense desheretar el legitimari o li fa una donació.

Al meu entendre, s'hauria de permetre que el perdó es pogués atorgar en un document privat (per exemple, en un escrit manuscrit privat o en una gravació de vídeo en què es manifesta el perdó). De fet, hem de tenir present que el testador sempre pot atorgar un testament hològraf, i si en aquest testament hològraf perdona o fins i tot

---

66. Lògicament, per fets anteriors a la reconciliació i al perdó, no per fets futurs, que podrien donar lloc a un altre motiu de desheretament.

deixa béns al legitimari, el desheretament contingut en un testament anterior esdevé ineficax per l'efecte revocatori de tot testament sobre els testaments anteriors. Així doncs, considero que caldria modificar la redacció actual de l'article 451-19 CCCat perquè s'hauria d'admetre que en un document privat el causant pogués perdonar el descendent. Potser caldria fer-ho amb testimonis, però no entenc per què el perdó sols pot atorgar-se en una escriptura pública.

Finalment, hem de recordar que el desheretament pot ser fet en un pacte successori. Sorgeix aquí el dubte de si és possible el perdó d'algú desheretat en un pacte successori. Considerem que, tot i que el pacte successori és en principi irrevocable (excepte en els casos estipulats, com quan l'atorgant afavorit incorre en alguna causa d'indignitat successòria de les de l'art. 431-13.1 CCCat), sempre és possible que un dels atorgants perdoni un desheretat o s'hi reconciliï, perquè el perdó i la reconciliació són actes personalíssims.

3.9. LA IMPUGNACIÓ DEL DESHERETAMENT. EL DESHERETAMENT INJUST

El desheretament just extingeix el dret a la llegítima del desheretat, sense que calgui cap manifestació judicial que ho ratifiqui. Es pressuposa que els motius al·legats són certs.

És a dir, la llei atorga versemblança als motius al·legats pel testador per a desheretar mentre no siguin impugnats pel legitimari. Si aquest els impugna, llavors l'hereu haurà de provar els fets adduïts pel causant per a desheretar.

A més, hem de tenir present que el desheretament es pot impugnar per diversos motius (que poden ser concurrents o subsidiaris). Així, com a motius d'impugnació tenim:

— Que els fets al·legats no es corresponen amb cap dels motius de l'article 451-17 CCCat.

— Que el desheretament no s'ha fet en un testament, un codicil o un pacte successori.

— Que es tracta d'un desheretament parcial o condicionat.

— Que no s'ha individualitzat el legitimari desheretat. Pensem en casos de designació genèrica de la persona desheretada.

— Que no existeixen els motius al·legats.

— Que s'ha produït la reconciliació o el perdó.

Si no es compleixen els requisits de l'article 451-18 CCCat, si no es prova la causa, o si es prova el perdó o la reconciliació, llavors el desheretament és injust i el legitimari pot exigir la seva llegítima (art. 451-21.2 CCCat).

En tot cas, el legitimari desheretat no pot reclamar el pagament de la llegítima si prèviament no impugna el desheretament. El que és habitual, doncs, és presentar una demanda que acumuli ambdues accions.

En aquest tipus de procediment la legitimació activa correspon exclusivament al legitimari afectat. Si hi ha més d'una persona desheretada, encara que sigui pels mateixos fets, cadascuna té acció independent de l'altra i la sort d'una no va vinculada necessàriament a la de l'altra.

La legitimació passiva correspon a tots els hereus i també, si fos el cas, a les persones facultades legalment per a pagar la llegítima, com ho serien els marmessors.

La STSJC de 24 de març de 2003 diu que l'acció de desheretament s'ha de dirigir contra tots els hereus, i si els demandats no havien acceptat l'herència però en contestar la demanda sostenen la causa de desheretament, s'entén que hi ha acceptació tàcita.

Si el legitimari impugna el desheretament al·legant inexistència de causa, la prova de la seva existència correspon a l'hereu. Recordem que, tal com va establir aquesta mateixa STSJC de 24 d'abril de 2003,⁶⁷ és l'hereu qui té la càrrega de la prova, de manera que si l'hereu no prova els maltractaments, el desheretament es considera injust.

La càrrega de la prova de la reconciliació o el perdó, en canvi, recau en el legitimari.

En principi el desheretament es presumeix just, per això es considera que l'hereu no deu la llegítima al desheretat, de manera que si la paga als descendents del legitimari desheretat, aquest pagament l'allibera de pagar-la al desheretat, fins al punt que si després es prova que el desheretament era injust, el legitimari no té acció per a cobrar la llegítima de l'hereu, sinó que haurà de reclamar-la als seus descendents a qui l'hereu la va pagar. En aquest punt, és d'aplicació analògica el que l'article 465-2 CCCat disposa per a l'hereu aparent: l'hereu aparent ha de restituir a l'hereu els béns de l'herència. En el nostre cas, els legitimaris aparents han de restituir els béns rebuts al legitimari desheretat injustament.

Lluís Jou es pregunta si el legitimari desheretat injustament pot reclamar interessos.⁶⁸ Segons ell, pot fer-ho sols des que va interposar la demanda, no des de la defunció, ja que fins aleshores el desheretament es considera just. Al meu entendre, seria més curós considerar que els interessos es meriten a comptar del moment que la sentència és ferma, ja que el crèdit es determina quan la sentència és ferma, moment en el què el pagament de la llegítima esdevé exigible.

En definitiva, si el legitimari no impugna el desheretament o bé l'impugna i l'hereu prova els motius al·legats pel testador i es compleixen la resta de requisits legals, el desheretament serà efectiu. També ho serà si el legitimari no prova el perdó o la reconciliació.

---

67. «Correspon a l'hereu la prova que va existir la causa de desheretament invocada pel testador, si es vol evitar que el desheretament es pugui qualificar d'injust» (STSJC de 24 d'abril de 2003, ROJ STSJ CAT 4999/2003).

68. Lluís JOU MIRABENT, «Comentaris als articles 451-7 a 451-21 CCCat», a Encarna ROCA TRIAS i Lluís JOU MIRABENT, *Sucesiones. Libro cuarto*, p. 1096.

En aquests casos també cal recordar que si el desheretat té descendents, aquests ocuparan el seu lloc per dret de representació. En cas que aquests siguin menors o incapacitats, d'acord amb l'article 461-24.2 CCCat⁶⁹ el seu progenitor desheretat queda exclòs de l'administració dels béns que els seus fills hagin rebut del testador.

Per contra, si el desheretament és declarat injust, el desheretat rebrà la seva part de la llegítima.

D'altra banda, cal tenir presents els terminis per a impugnar el desheretament. Es tracta d'un termini de caducitat de quatre anys a comptar de la mort del causant.

Fixem-nos que el dia inicial del termini és diferent del que es preveu per a la indignitat, en què els quatre anys es computen des que la persona indigna pren possessió de l'herència. Això és així perquè la iniciativa processal en aquest cas correspon al tercer que es beneficia de la indignitat, mentre que en el desheretament l'acció d'impugnació és del legitimari.

Ribot Igualada estudia el supòsit que el testador hagi desheretat el legitimari per error i també els efectes que en aquest cas pot tenir el desheretament injust.⁷⁰ Coincidim amb aquest autor que si el causant va desheretar el legitimari per error, aquest darrer no sols té acció per a demanar el desheretament injust, sinó també per a impugnar la disposició corresponent (basant-se en l'article 422-3.1 CCCat) i inclús tot el testament, per la qual cosa haurà d'acreditar «que el testador no hauria ordenat les disposicions vàlides sense la disposició nul·la» (a l'empara de l'article 422-5 CCCat) o bé que «la disposició no hauria estat feta sense la disposició declarada nul·la» (a l'empara de l'article 431-11 CCCat). En aquest cas, correspon al legitimari acreditar que l'error del causant va ser de tal intensitat que hauria testat de manera diferent si hagués conegut l'error que va motivar el desheretament del legitimari. Al meu entendre, en aquest cas el legitimari desheretat per error podria promoure acumuladament ambdues accions de manera subsidiària. Primer, exercint la de l'error a l'empara dels articles 422-3 i 422-5 o 431-11 CCCat, i subsidiàriament exercint la de preterició errònia amb reclamació de la llegítima (art. 451-21 CCCat), per si es desestimés la primera com a mínim aconseguir la llegítima per desheretament injust.

69. Diu aquest article: «Si un progenitor ha estat declarat indigne o ha estat desheretat, resta exclòs de l'administració dels béns que corresponguin als seus fills menors d'edat o incapacitats. L'administració d'aquests béns correspon a l'administrador especialment designat pel causant o, si no n'hi ha, a l'altre progenitor si exerceix la potestat, al tutor o l'administrador patrimonial en cas de tutela, o a la persona que designi l'autoritat judicial».

70. Jordi RIBOT IGUALADA, «Comentaris als articles 451-17 a 451-21 CCCat», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentari al llibre quart*, volum II, p. 1417.

3.10. ALGUNS CONSELLS PRÀCTICS EN RELACIÓ AMB EL DESHERETAMENT

Arran de tot el que s'ha exposat i per a poder defensar el desheretament en el cas que fos impugnat judicialment, fora bo que notaris i advocats informessin i assessoressin correctament el testador, abans d'atorgar el testament, dels requisits i efectes del desheretament.

En cas que el testador desitgi desheretar un legitimari, caldrà aconsellar-li que identifiqui la persona i descrigui els fets que motiven el desheretament tot encabint-los en un dels motius establerts legalment. Hauria de descriure els fets, encara que fos breument, per a evitar impugnacions. Es pot dir que estaria preconstituïnt la prova per a l'hereu.

És cert que jurisprudencialment no s'exigeix una descripció detallada dels fets que motiven el desheretament i n'hi ha prou amb expressar la causa legal, però pot ser convenient donar les explicacions pertinents perquè el desheretament no sigui declarat injust per falta de proves. En aquest sentit, la SAP de Barcelona (Secció Catorzena) de 13 de febrer de 2014 resulta il·lustrativa quan diu que «sería necesario o aconsejable que los fedatarios públicos, al otorgar testamento, invocando esta causa de desheredamiento no se limitaran a citar literalmente la causa, sino que solicitaran al testador una mayor explicación o razonamiento a fin de evitar situaciones injustas, y facilitar la labor de convencimiento de la realidad de la ausencia imputable al legitimario».⁷¹

Entenem que si el motiu és avalat per una sentència (p. ex.: condemna penal per agressió al cònjuge), aquesta sentència té efecte de cosa jutjada i no pot discutir-se el motiu del desheretament. Ara bé, en la resta de casos seria convenient no només indicar la causa legal de desheretament, sinó també facilitar algunes dades o fets que la sustentin. Així, fora bo que el testador concretés i donés detalls dels motius del desheretament (p. ex.: «fa anys que no em visita ni em truca»; «em va insultar davant de la meva dona»; «em va fer fora de casa seva»; «no em va convidar a la seva boda»; «no m'ha deixat veure el net»; «no es va preocupar quan em van operar ni em va visitar mai a l'hospital», etc.). Es tracta de donar proves a l'hereu per tal que pugui defensar la manca de relació com a imputable exclusivament al legitimari quan aquest impugni el desheretament i, en definitiva, es tracta de poder donar compliment al desig del causant que ha volgut desheretar un legitimari que ha realitzat alguna de les conductes que legalment justifiquen el desheretament.

D'altra banda, un consell pràctic en casos de mala relació entre excònjuges quan s'atorga un testament en què es nomenen hereus els fills menors d'edat i no es vol que l'altre progenitor pugui administrar els béns llegats, és que seria convenient fer-ho constar en un testament, a l'empara del que disposen els articles 236-25 i 461-24 CCCat, i

---

71. SAP de Barcelona (Secció Catorzena) de 13 de febrer de 2014 (ROJ SAP B 1280/2014).

excloure l'excònjuge de l'administració dels béns designant altres persones per a administrar-los.

Previsions d'aquest tipus poden estalviar litigis i, si més no, poden evitar que la voluntat del causant es vegi truncada.

BIBLIOGRAFIA

- ABRIL CAMPOY, José Manuel. «El declivi de la llegítima i l'evolució de les seves manifestacions». *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 116 (2017), núm. 3, p. 89-117.
- ANDERSON, Míriam. «Comentaris a l'article 422-7 CCCat». A: EGEA FERNÁNDEZ, Joan; FERRER RIBA, Josep. *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*. Volum I. Barcelona: Atelier, 2009, p. 290-293.
- ARROYO I AMAYUELAS, Esther. «La llegítima: algunes reformes controvertides. Perspectiva de dret comparat». A: ARNAU RAVENTÓS, Lúdia; ZAHINO RUIZ, M. Luisa (dir.). *Principios, legítima y pactos sucesorios*. Madrid: Marcial Pons, 2015, p. 249 i seg.
- FERRER RIBA, Josep. «La successió per causa de mort: llibertat de disposar i interessos familiars». FLORENSA TOMÀS, C. (dir.). *La codificación del derecho civil de Cataluña. Estudios con ocasión del cincuentenario de la Compilación*. Barcelona: Marcial Pons, 2011, p. 337-362.
- GÓMEZ POMAR, Fernando. «Comentaris als articles 412-3 a 412-8 CCCat». A: EGEA FERNÁNDEZ, Joan; FERRER RIBA, Josep. *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*. Volum I. Barcelona: Atelier, 2009, p. 102-135.
- GÓMEZ TABOADA, Jesús. *Derecho de sucesiones de Cataluña. Teoría y práctica*. Pamplona: Lex Nova i Thomson Reuters, 2012, p. 400 i seg.
- JOU MIRABENT, Lluís. «Comentaris als articles 451-7 a 451-21 CCCat». A: ROCA TRIAS, Encarna; JOU MIRABENT, Lluís. *Sucesiones. Libro cuarto del Código civil de Cataluña*. Las Rozas: Sepín, 2011, p. 1096 i seg.
- LAMARCA MARQUÈS, Albert. «Comentaris als articles 451-7 a 451-16 CCCat». A: EGEA FERNÁNDEZ, Joan; FERRER RIBA, Josep. *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*. Volum II. Barcelona: Atelier, 2009, p. 1335-1393.
- LÓPEZ BURNIOL, Juan José. «Comentaris als articles 412-3 a 412-8 CCCat». A: ROCA TRIAS, Encarna; JOU MIRABENT, Lluís. *Sucesiones. Libro cuarto del Código civil de Cataluña*. Las Rozas: Sepín, 2011, p. 75 i seg.
- PLANAS BALLVÉ, Maria. «El desheretament per absència de relació familiar: la nova causa de desheretament de l'art. 451-17 e) del Codi Civil de Catalunya». *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 116 (2017), núm. 2, p. 47-75.

- POZO CARRASCOSA, Pedro del; VAQUER ALOY, Antoni; BOSCH CAPDEVILA, Esteve. *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones*. 2a edició. Madrid: Marcial Pons, 2013.
- RIBOT IGUALADA, Jordi. «Comentaris als articles 451-17 a 451-21 CCCat». A: EGEA FERNÁNDEZ, Joan; FERRER RIBA, Josep. *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*. Volum II. Barcelona: Atelier, 2009, p. 1394-1418.
- ROCA TRIAS, Encarna; PUIG I FERRIOL, Lluís. *Institucions del dret civil de Catalunya*. València: Tirant lo Blanch, 2009.